

Falske anklager mot norske katolikker

BERNT I. EIDSVIG

I kronikken 24.4. hevdet Alf Biem at den katolske kirke i Norge drev motbydelig jødehets gjennom nærmere 150 år. I dag tar Bernt I. Eidsvig kraftig til motmæle. Biem overser Sigrid Undsets sterke polemikk mot antisemittismen og en rekke pavelige uttalelser av samme tendens. Eidsvig er katolsk prest, medlem av St. Olavs redaksjon, og har skrevet «Den katolske kirkes historie» i Norge etter 1814.

På kronikkplass 24. april («Det visste Jo Benkow neppe noe om») fremsetter journalist Alf Biem tre alvorlige anklager mot den katolske kirke i Norge og tidsskriftet St. Olav:

- Kirken i Norge har bedrevet «konsekvent, energisk og motbydelig jødehets gjennom nærmere halvannet hundre år», regnet fra 1843.

- «St. Olav gikk Vatikanet en høy gang når det gjaldt distribusjon av ondskaps jødehets, fra det begynte å utkomme i 1889 og til 1940».

- «St. Olav utnevnte Hitler til «Tysklands redningsmann»».

Den første av disse beskyldninger er sensasjonell: Den katolske kirke i Norge har utbredt antisemittisk propaganda fra 1843 og inntil for et par år siden, og det har den gjort «konsekvent» og «energisk». Dette kommer som en overraskelse på norske katolikker, og er bemerket med forferdelse av andre.

» Det er et vanlig trekk i antikatolsk propaganda å hevde at katolikkens ugjerninger er inspirert av Roma. »

Påstanden står ubegrunnet, og selv om man skulle sette likhetstegn mellom kirke og tidsskrift, og godta Biems situasjonsanalyse som representativ, gjenstår 100 år som det ikke er redegjort for. De nålevende norske katolikker har krav på å vite hva de beskyldes for, dvs. hvordan de skal ha utbredt «motbydelig jødehets». Skulle Biem ha rett, må menn som pater Hallvard Rieber-Mohn og biskop J.W. Gran ha stått i spissen for et antisemittisk foretak. Dette er absurd. Det er et vanlig trekk i antikatolsk

propaganda å hevde at katolikkens ugjerninger er inspirert av Roma. Så skal man ikke overraskes over at Alf Biem fremsetter som et faktum – ikke en påstand – at også Vatikanet drev «distribusjon av ondskaps jødehets», i det minste i perioden 1889–1940. Ambivalens overfor jødene og umåteligssynder fra Romas side bestrides ikke, men anklagen om at Vatikanet var en antisemittisk propagandasentral, er gal. Likeledes er forestillingen om at katolikker verden over adlyder ethvert ord fra Pavenes munn, feilaktig, på godt og ondt:

Da Dreyfus-saken raste som verst i 1899, prøvde Leo XIII å gripe inn mot den utbredte jødefiendtlighet i den franske kirke. Han ble ikke adlydt; endel franske geistlige demonstrerte ved denne anledning med å lese messer for at Paven skulle omvende seg fra sin jødevennlighet!

» I åndelig henseende er vi alle semitter, sa pave Pius XI. »

Det tjener imidlertid den tyske geistlighet til ære at de, til tross for alvorlige trusler fra nazistene, leste opp Pius XIs encyklika «Mit brennender Sorge» fra sine prekestoler palmesøndag 1937. Her ble den nazistiske raseleer fordømt som avgudsdyrkelse (avsnittet er gjengitt i St. Olav s. å., s. 142). I det tunge år 1938 talte Pius XI enda tydeligere:

«Hvorledes kan en kristen overhodet være jødemotstander? Ingen kristen har lov til å ha noen som helst forbindelse med antisemittismen, for i åndelig henseende er vi alle semitter.»

Den jødiske historiker Pinchas Lapide (i «Rom und die Juden», 1967) fremholder at Pius XI tok offentlig avstand fra nazismen 48 ganger.

Den religiøse antisemittisme har en trist økumenisk historie: Alle store kirkesamfunn har sitt å svare for. Som det eldste og største, skal det medgis at det katolske bærer et særlig ansvar. Den teologiske antijudaisme var imidlertid ikke rasistisk: Kirken har ikke tatt avstand fra noe menneske p.g.a. rasen. Derimot har kirkens menn i lange perioder og med forskjellig begrunnelse godtatt eller oppfordret til overgrep mot jødiske trosbekjennere. Den katolske kirke har også forfulgt protestanter og ortodokse, og – for den saks skyld – vært forfulgt av disse, men de kristnes ugjerninger mot jødene står i en særstilling. De kristne kan heller ikke fritas for et indirekte ansvar for den rasistiske antisemittisme; grunnen var godt forberedt.

Tidsskriftet St. Olav sakset og trykket jødefiendtlige historier fra den utenlandske presse fra 1889 og noen årtier fremover, også i redaksjonelle

SIGRID UNDET: Prominent medlem av St. Olavs redaksjon i mellomkrigstiden og energisk motstander av antisemittismen.

kommentarer ble det gitt uttrykk for antijødiske holdninger.

Uten forbehold er denne ulykkelige del av St. Olavs historie forlenget erkjent og med skam bekjent, bl.a. av Hallvard Rieber-Mohn i hans redaktørtid (1959–66) og av den nåværende redaktør Unni Klepper Joynt, og senere av undertegnede i en artikkel i nr. 11/12 i fjor.

» Gjennom 10 år sto det til sammen 23 artikler og notiser om jødene i St. Olav, syv uventlige, åtte positive, resten nøytrale. »

Hvor omfattende var de jødefiendtlige skrivelser? «Knapt et nummer av bladet i det nevnte tidsrom (1889–1940) utkom uten en eller annen form for jødehets», hevder Biem.

En gjennomgåelse av de viktige årgangene 1929–1940 viser: I de drøyt 600 numre som ble utgitt, står det tilsammen 23 artikler og notiser om jødene, sionisme e.l. (med forbehold om at noe kan være oversatt). Syv av disse har en uvanlig eller fiendtlig karakter, åtte er positive eller uttrykker sympati for jødene. De øvrige er nøytrale eller korte nyhetsmeldinger.

St. Olav utnevnte Hitler til «Tysklands redningsmann», skriver Biem.

Det er ikke lett å se hvor utnevnelsen står; han må sikte til en karakteristikk av marsjall Pilsudski: «I den store almenhets bevissthet var han for Polen hvad Mussolini er for Italiaen, Horthy for Ungarn og Hitler for Tyskland: redningsmannen ut av uføret» (1935, s. 182). Hva man enn kan mene om innholdet av dette: «den store almenhet» i Polen, Italia, Ungarn og Tyskland var ikke St. Olav. Den samme årgang av bladet inneholder overskrifter som «Kristendoms-hatet i Tyskland», «Vatikanet og kulturkampen i Tyskland» og «Nazi mot Rom»...

» Kirken forkaster ethvert antijødisk opplegg i forkynnelsen, så vel som fortidens grusomme legender om dem. »

I 1935 skrev forøvrig Sigrid Undset, den gang redaksjonsmedlem i St. Olav, artikkelen «Fortschritt, Rasse und Religion». Her reduserte hun den nazistiske rasemytologi til ønsketenkning og historieforfalskning. Nazipressen forlangte straks hennes bøker fjernet fra biblioteker og bokklader, og fikk det som den ville. Nå var det ikke Sigrid Undset som var ansvarlig for de jødefiendtlige pletter på St. Olav. Redaktør fra 1932 til 1938 var

Henrik Irgens, som Biem utnevner til biskop. Irgens var tyskvennlig og ikke fri for antijødiske fordommer. Han kunne skrive klokt og innsiktsfullt om jødene, men uten foranledning slå over i uverdige generaliseringer.

Hva er status for forholdet mellom jøder og katolikker i dag? Alle katolikker er forpliktet på Det annet Vatikan-konsils dokument «Nostra aetate» (1965), som en gang for alle avviker de skrekkelige teser om jødernes kollektive skyld for Kristi død og «forkaster, med Bibelen som støtte, ethvert antijødisk opplegg i forkynnelsen, så vel som fortidens grusomme legender» (siteret fra innledningen). Pave Johannes Paul II har ført Konsillets linje videre; diplomatiske forbindelser med Israel ble endelig opprettet i 1993. Ikke minst må det bemerkes at Paven gjentatte ganger har utfordret den tradisjonelle jødefiendtlighet i sitt hjemland. Dette er forhåpentlig skritt på veien mot forsoning mellom jøder og katolikker.

Alf Biem begynner sin kronikk med å uttrykke begeistring for Jo Benkows bok «Det ellevte bud»: «Den har noe å lære oss alle, hva det angår å vise toleranse, forståelse, respekt for alle, uansett rase, religion, hudfarve og hva ellers.»

Det er en merkelig innledning på en antikatolsk tirade.

108691